

FACING
ALL THE
FACTS

Οδηγός στον

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΩΝ

ΡΟΜΑ

Συγγραφέας:

Laura Franceschin
Javier Sáez del Álamo

**Η δημοσίευση αυτή αποτελεί τμήμα του
διαδικτυακού μαθήματος του Facing All the Facts για
το έγκλημα μίσους κατά των Ρομά.**

Facing all the Facts συγχρηματοδοτείται από το
Πρόγραμμα Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια
2014-2020 της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Ποιοι είναι οι Ρομά	4
● Οι υποομάδες	6
● Οι Ρομά και οι «Gadje»	9
● Γλώσσα και επικοινωνία	9
Επέτειοι και γιορτές	10
Κοινωνία και οικογένεια	11
Παραδόσεις και θρησκεία	13
Αντιαθιγγανισμός (εχθρότητα, μίσος, στερεότυπα και προκατάληψη)	15
Βασικές αρχές των συνεντεύξεων	19
● Καλές πρακτικές και συμβουλές κατά των στερεοτύπων και της προκατάληψης	21
● Σύσταση αριθ. 13 της ECRI για την καταπολέμηση του αντιαθιγγανισμού	24
Βιβλιογραφία για τον αντιαθιγγανισμό, το ολοκαύτωμα των Ρομά και τον πολιτισμό των Ρομά:	26

Η δημοσίευση είναι παραγωγή του CEJI - Μία Εβραϊκή Συνεισφορά για μία Ευρώπη χωρίς Αποκλεισμούς εξ' ονόματος της σύμπραξης Facing all the Facts

© 2019 CEJI

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Τα περιεχόμενα αυτής της δημοσίευσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν και να αντιγραφούν ελεύθερα για εκπαιδευτικούς και άλλους μη εμπορικούς σκοπούς, υπό τον όρο ότι οποιαδήποτε τέτοια αναπαραγωγή ή αναφορά θα συνοδεύεται από δήλωση που θα αναφέρει:

«Πηγή: Facing all the Facts Project © 2018 CEJI»

Το Facing all the Facts είναι ένα πρόγραμμα που συντονίζεται από το CEJI - μια Εβραϊκή Συνεισφορά για μια Ευρώπη χωρίς Αποκλεισμούς (Βέλγιο), το οποίο χρησιμοποιεί τη συνεργασία για να αποκαλύψει την πλήρη έκταση και φύση του εγκλήματος μίσους και της ρητορικής μίσους και εργάζεται μαζί με μία σύμπραξη οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, εθνικές αρχές επιβολής του νόμου και ανθρώπων που εργάζονται στον χώρο

www.facingfacts.eu www.facingfactsonline.eu www.ceji.org

Εισαγωγή

Η δημοσίευση αυτή αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος **“Facing all the Facts”**, μίας πρωτοβουλίας χρηματοδοτούμενης από την ΕΕ, υπό την καθοδήγηση του **CEJI - A Jewish Contribution to an inclusive Europe** σε σύμπραξη με διάφορες Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών και εθνικές Αρχές Επιβολής του Νόμου, με σκοπό να αποκαλυφθεί η πλήρης έκταση των εγκλημάτων μίσους και της ρητορικής μίσους μέσα από μία προσέγγιση συνεργασίας.

Το Facing Facts καλλιεργεί και υποστηρίζει την καλύτερη συνεργασία ανάμεσα στην κοινωνία των πολιτών και τις δημόσιες αρχές για την καταγραφή και την παρακολούθηση των εγκλημάτων μίσους. Ελπίζουμε ότι αυτός ο οδηγός θα συμβάλει στην βέλτιστη αναγνώριση και εκτίμηση των κοινοτήτων και των οργανώσεων των Ρομά για την καλύτερη αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους κατά των Ρομά. Μαζί με την έρευνα και την προάσπιση δικαιωμάτων, η εκπαίδευση είναι μία από τις βασικές δραστηριότητες του προγράμματος Facing Facts. Αυτό το φυλλάδιο αποτελεί σημαντικό μέρος του νέου διαδικτυακού μαθήματος Facing Facts σχετικά με την αναγνώριση και τον εντοπισμό δεικτών προκατάληψης κατά των Ρομά από την κοινωνία των πολιτών και τους φορείς επιβολής του νόμου. Το μάθημα αναπτύχθηκε σε στενή συνεργασία με εταίρους και ειδικούς στον τομέα του αντιαθιγγανισμού.

Το μάθημα είναι διαθέσιμο στην διαδικτυακή πλατφόρμα <http://www.facingfactsonline.eu> μαζί με άλλα έξι διαδικτυακά μαθήματα που εστιάζουν σε άλλα κίνητρα προκατάληψης (αντισημιτική, αντι-μουσουλμανική, αντι-μεταναστευτική, αντι-ΛΟΑΤ, κατά των αναπήρων, κατά των μαύρων), τρία διαδικτυακά μαθήματα με θέμα το έγκλημα μίσους για την αστυνομία στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιταλία και την Ουγγαρία, και ένα ηλεκτρονικό μάθημα για την αναγνώριση και την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους που είναι επί του παρόντος διαθέσιμο στα αγγλικά, στα γαλλικά και στα γερμανικά.

Lead partner: CEJI-A Jewish contribution to an inclusive Europe

Facing All the Facts partners:

- Community Security Trust (CST)
- Dutch Centre for Documentation and Information Israel (CIDI)
- ENAR Ireland
- European Network on Independent Living (ENIL)
- European Roma Information Office (ERIO)
- Movimiento Contra la Intolerancia (MCI)
- National Police Chiefs' Council (NPCC)
- National University of Public Service (NUPS)
- Osservatorio per la sicurezza contro gli atti discriminatori (OSCAD)
- Praksis

Ποιοι είναι οι Ρομά

Ο όρος Ρομά (που κυριολεκτικά μεταφράζεται ως «άνθρωποι»¹) αναφέρεται σε διάφορες εθνοτικές ομάδες, όπως Ρομανί, Σίντι, Τσιγγάνοι, Μανούς, Καλέ, κλπ. οι οποίες έχουν τις δικές τους πολιτιστικές ταυτότητες αλλά συχνά αναφέρονται από τους άλλους εν γένει με τον αρνητικό όρο «Γύφτοι», μία κατηγορία που διαγράφει τη μεγάλη πολυμορφία των Ρομά σε όλη την Ευρώπη.² Η σωστή ονομασία του πολιτισμού και των ανθρώπων είναι Ρομά (ή πολιτισμός Ρομανί, πολιτισμός Ρομά), ο όρος «γύφτοι» είναι πολύ μειωτικός και άρα δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται.

Πιστεύεται ότι οι Ρομά προέρχονται από μία αρχική μετανάστευση προς τα δυτικά ανθρώπων που ξεκίνησαν από τη βόρεια Ινδία και που πραγματοποιήθηκε πριν από περίπου 1.000 χρόνια. Τα πρώτα έγγραφα που αναφέρουν την παρουσία των Ρομά στις ευρωπαϊκές χώρες εμφανίζονται περίπου τον Μεσαίωνα, από τον 14ο αιώνα³.

Ο όρος "Γύφτος" μπορεί να προέρχεται από το γεγονός ότι αυτοί οι μετανάστες, οι οποίοι ορισμένες φορές λανθασμένα θεωρούντο Αιγύπτιοι ή από τα μεταναστευτικές κινήσεις τους από τη Βόρεια Αφρική, την Ελλάδα και τη Μέση Ανατολή προς την Ευρώπη.

Οι Ρομά είναι πασίγνωστοι για τον νομαδικό τρόπο ζωής τους: στο παρελθόν μετακινούντο από την μια χώρα, περιοχή ή πόλη στην άλλη προσφέροντας διάφορες υπηρεσίες στις τοπικές κοινότητες. Ήταν φημισμένοι για την ικανότητά τους να επισκευάζουν αντικείμενα, να δουλεύουν με μέταλλα, να κουρεύουν πρόβατα, να εκτρέφουν ζώα (ειδικά άλογα), να πωλούν χειροποίητα αντικείμενα και να διασκεδάζουν τον κόσμο με παραστάσεις στις οποίες κυρίαρχο ρόλο έπαιζε η μουσική, που αποτελεί και βασικό στοιχείο του πολιτισμού τους. Με την πάροδο του χρόνου, οι Ρομά έγιναν λιγότερο νομαδικοί και άρχισαν να εγκαθίστανται σε διάφορες πόλεις και περιοχές του κόσμου. Πολύ λίγοι εξακολουθούν να ταξιδεύουν (ειδικά κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού).

¹ Διεθνής Αμνηστία: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/04/roma-in-europe-11-things-you-always-wanted-to-know-but-were-afraid-to-ask/>

² Dosta! Οδηγός: http://dosta.org/media/PREMS_45213_GBR_1490_DOSTA_TOOLKIT_A5.pdf

³ Osservazione.org: <http://www.osservazione.org/dati/mat/9/doc/485.pdf>

Συμβούλιο της Ευρώπης: http://romafacts.uni-graz.at/view_pdf.php?t=history&s=h_2_0&l=en

Ο Οδηγός Dosta! εξηγεί το στερεότυπο που πολλοί έχουν ακόμα για τους Ρομά, ότι δηλαδή είναι νομάδες:

«Η σχεδόν ρομαντική εικόνα της ζωής των Ρομά απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Μόνο το 20% των ευρωπαϊών Ρομά εξακολουθούν να είναι νομάδες, σχεδόν αποκλειστικά στη Δυτική Ευρώπη. Κατά τους προηγούμενους αιώνες, η νομαδική ζωή δεν ήταν σχεδόν ποτέ ελεύθερη επιλογή αλλά μάλλον το αποτέλεσμα διώξεων.

Οι συνεχείς απελάσεις είναι το βασικό χαρακτηριστικό της ιστορίας των Ρομά. Έτσι, η νομαδική ζωή ερμηνεύτηκε λανθασμένα ως ο λόγος για τον οποίον οι Ρομά «δεν μπορούν να προσαρμοστούν» στη σύγχρονη κοινωνία. Πίσω από την έννοια της «προσαρμογής» που προωθείται από τις αρχές, που δεν είναι μέλη της κοινότητας των Ρομά, βρίσκεται όχι μόνο η άγνοια και η αδυναμία αναγνώρισης των πολιτιστικών αξιών και της τάσης εθνοτικής αφομοίωσης, αλλά ακόμα χειρότερα, μια βαθιά ρατσιστική θεώρηση, κατά την οποία τα κύρια ζητήματα είναι η φτώχεια, οι ασθένειες και η εκπαίδευση, δηλαδή ζητήματα που συνδέονται με την κοινωνική θέση και όχι με την εθνοτική προέλευση.»¹

Σήμερα, οι Ρομά αποτελούν τη μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα στην Ευρώπη, με πληθυσμό που υπολογίζεται στα 10-12 εκατομμύρια σε όλο τον κόσμο, από τα οποία 6 ζουν στην ΕΕ. Λατρεύουν την πλούσια πολιτιστική και μουσική κληρονομιά τους, η οποία έχει προσδιορίσει την ταυτότητά τους εδώ και αιώνες και έχει επίσης εμπνεύσει τον πολιτισμό και τα έργα τέχνης άλλων ομάδων. Παρ'όλα αυτά, οι προκαταλήψεις έχουν κατασκευάσει μία γενική, επίπεδη, εικόνα των Ρομά ως μίας ομοιογενούς, μεγάλης ομάδας, εκμηδενίζοντας τις διαφορές ανάμεσα στις διαφορετικές επιμέρους ομάδες. Διαδίδεται έτσι μια αρνητική στερεοτυπική εικόνα, η οποία απαλείφει την ταυτότητα και τις ιδιαιτερότητες των επιμέρους ομάδων και δίνει μια γενική, ανακριβή ιδέα για τους Ρομά. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι οι διάφορες υποομάδες μιλούν διαφορετικές διαλέκτους, ότι έχουν διαφορετικές παραδόσεις και ότι μπορεί να έχουν διαφορετικούς πολιτισμούς και τρόπους ζωής.

Η εθνοτική ομάδα των Ρομά έχει υποστεί διακρίσεις και στιγματισμό διαχρονικά με αποκλεισμούς, μίσος και διώξεις από διάφορα πολιτικά καθεστώτα. Οι Ρομά εξακολουθούν να αποτελούν το αντικείμενο παρεξηγήσεων, μισαλλοδοξίας, διακρίσεων και ρατσισμού σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, πράγμα που έχει επιπτώσεις στις σχέσεις ανάμεσα στους Ρομά και τις κοινωνίες φιλοξενίας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι Ρομά χρειάζεται συχνά να παλέψουν για να παρουσιαστούν την κοινωνία με ανοιχτό και άμεσο τρόπο και να δημιουργήσουν σχέσεις με αυτή, αντιμετωπίζοντας έτσι προβλήματα στην επικοινωνία τους με τις υπηρεσίες υγείας ή δυσκολία να εμπιστευτούν τους διερμηνείς που προέρχονται από τις εγκατεστημένες κοινότητες των χωρών προέλευσής τους. Οι διωγμοί, οι διακρίσεις, ο διαχωρισμός από την κοινωνία και η δουλεία⁴ επίσης έχουν ενισχύσει την εικόνα, την πολιτιστική κληρονομιά και την ταυτότητα των Ρομά, αντί να την εξασθενήσουν. Οι διακρίσεις και οι δύσκολες ώρες που έχουν περάσει ενίσχυσαν την ταυτότητα των Ρομά, και τη δύναμη που τους προσφέρουν οι δεσμοί με τον κύκλο της οικογενείας και των φίλων, προστατεύοντας τις παραδόσεις και τον πολιτισμό τους μέχρι σήμερα⁵.

Οι υποομάδες

Ο προσδιορισμός «Ρομά» δεν αρέσει σε όλους, ούτε τον επιθυμούν όλοι. Κάποιοι ταυτίζονται με την υποομάδα τους αλλά όχι και με το σύνολο την εθνοτικής κοινότητας. Ακόμη και μέσα στην ίδια χώρα υπάρχουν διαφορετικές υποομάδες Ρομά (για παράδειγμα, στη Ρουμανία υπάρχουν οι Ρουντάρι, Καλντεράς, οι Λαουτάρι, οι Ουρσάρι, κλπ.). Το γεγονός ότι οι Ρομά ζουν σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ευρώπης εδώ και σχεδόν 1.000 χρόνια σημαίνει ότι έχουν μεγάλη ποικιλία επιμέρους πολιτισμών και παραδόσεων. Παρά το περίφημο στερεότυπο («οι Ρομά δεν θέλουν να ενταχθούν»), οι Ρομά αναμειγνύονται με άλλους πληθυσμούς και παραδόσεις, υιοθετούν διαφορετικές θρησκείες και συμπεριλαμβάνουν στη γλώσσα τους (τη Ρομανί, βλέπε παρακάτω) λέξεις από τις γλώσσες των χωρών στις οποίες έχουν ζήσει.

⁴ Dostal: http://dosta.org/media/PREMS_45213_GBR_1490_DOSTA_TOOLKIT_A5.pdf

⁵ Osservazione.org: <http://www.osservazione.org/dati/mat/9/doc/485.pdf>

Οι κυριότερες υποομάδες τους είναι οι εξής:

- Ασκάλι (ή “Βαλκάνιοι Αιγύπτιοι”) – Αλβανόφωνες κοινότητες Ρομά στα Βαλκάνια
- Μπασαλντέ – Ουγγροσλοβακική ομάδα Ρομά με διασπορά στις ΗΠΑ από τα τέλη του 19ου αιώνα
- Η ονομασία Calé είναι ενδώνυμο που χρησιμοποιείται και από τους ισπανούς Ρομά (*gitanos*) και από τους πορτογάλους Ρομά (*ciganos*) Caló είναι «η γλώσσα που μιλάνε οι Calé»
- Ερλίδες (επίσης και *Αρλιγιέ, Γιερλί ή Αρλί*) στην Ελλάδα
- *Kaale*, στη Φινλανδία και στη Σουηδία
- *Kale, Kalá*, ή *Valshanange* – Ουαλοαγγλικά ενδώνυμα που χρησιμοποιούνται από ορισμένες φάρες των Ρομά στην Ουαλία. (Οι *Romanichal* ζουν επίσης στην Ουαλία.) Στην Ισπανία, στους *Kale* αποδίδεται επίσης και ο όρος *Romani*
- *Khorakhanè, Horahane* or *Xoraxai*, επίσης γνωστοί και ως «Τούρκοι Ρομά» ή «Μουσουλμάνοι Ρομά» – Έλληνες Ρομά και Τούρκοι Ρομά.
- *Lalleri*, από την Αυστρία, τη Γερμανία και τη δυτική Τσεχία, (περιλαμβανομένης της πρώην Σουδητίας).
- Lonari, από την Ουγγαρία, γνωστοί στη Σερβία ως *Machvaya, Machavaya, Machwaya*, ή *Macwaia*.
- Lyuli, σε ορισμένες χώρες της κεντρικής Ασίας.
- *Rom* στην Ιταλία.

- **Roma** στη Ρουμανία, ο περισσότερος κόσμος, οι ρουμανικής εθνοτικής καταγωγής, αναφέρονται σε αυτούς ως *Țigani*, ενώ διάφορες υποομάδες προσδιορίζονται από το επάγγελμά τους:
 - **Boyash** επίσης γνωστοί και ως *Băieși*, **Lingurari**, **Ludar**, **Ludari**, ή **Rudari**, ζουν στα και σημαίνει «μεταλλωρύχος». *Lingurari* σημαίνει «κατασκευαστές κουταλιών», ενώ οι όροι *Ludar*, *Ludari*, *Rudari* μπορεί να σημαίνουν «ξυλουργοί» ή «μεταλλωρύχοι». [Υπάρχει σημασιολογική επικάλυψη όταν πρόκειται για λήμματα που προέρχονται από διαφορετικές γλώσσες και έχουν διαφορετικές σημασίες αλλά είναι ομόηχα ή έχουν συγχωνευτεί, όπως π.χ. Η σερβική λέξη *rudar* που σημαίνει μεταλλωρύχος και η λέξη **ruda** που σημαίνει βέργα, μπαστούνι, ραβδί, παλούκι, κοντάρι (στα ουγγρικά **rud**, και στα ρουμανικά **rudă**).]
 - **Churari**, από το ρουμανικό *Ciurari*, «κατασκευαστές κόσκινων», *Zlătari* «χρυσοχόοι»
 - **Ursari** (εκπαιδευτές αρκούδων, από τη μολδαβική / ρουμανική λέξη *urs* που σημαίνει αρκούδα),
 - **Ungaritza** σιδεράδες ή αυτοί που κατασκευάζουν λεπίδες
 - **Argintari** αργυροχόοι
 - **Aurari** χρυσοχόοι
 - **Florari** ανθοπώλες
 - **Lăutari** τραγουδιστές
 - **Kalderash**, από τη ρουμανική λέξη *caldarar* που σημαίνει τενεκετζής, γανωματής, αυτός που φτιάχνει κατσαρόλες - η ονομασία συναντάται επίσης στη Βεσσαραβία και στην Ουκρανία.
 - **Roma** ή **Romové**, στην Τσεχία
 - **Roma** ή **Romská**, στη Σλοβακία
 - **Romanichal**, στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίοι μετανάστευσαν επίσης και στις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία
 - **Romanisæl**, στη Νορβηγία και τη Σουηδία
 - **Roms** ή **Manouche** (από τη λέξη *manush* που σημαίνει «άνθρωποι» στην ρομανί) στη Γαλλία
 - **Romungro** ή **Romani** των Καρπαθίων από την ανατολική Ουγγαρία και γειτονικές περιοχές των Καρπαθίων
 - **Sinti** ή **Zinti**, κυρίως στη Γερμανία και στη βόρεια Ιταλία. Οι **Sinti** δεν αναφέρονται στους εαυτούς τους ως Ρομά, αν και η γλώσσα τους ονομάζεται **Romanes**.

Οι Ρομά και οι «Gadje»

Ο όρος «Gadjo» αναφέρεται σε έναν άντρα ο οποίος δεν είναι Ρομά, ενώ ο όρος «Gadji» σε μία γυναίκα που δεν είναι Ρομά. Η λέξη προέρχεται από το σανσκριτικό «gadjjha» που σημαίνει «μη πολεμιστής». Οι πρώτοι Ρομά που έφυγαν από την Ινδία πριν από χίλια χρόνια ανήκαν στην κάστα των πολεμιστών, ενώ Gadje ήταν όσοι δεν ανήκαν σε αυτή την κάστα. Σήμερα, ο όρος Gadje αναφέρεται γενικά σε εκείνους που δεν ανήκουν στην ομάδα (δεν πρόκειται αναγκαστικά για ομοιογενή κατηγορία), δηλαδή σε μη Ρομά και ορισμένες φορές σε Ρομά που δεν ακολουθούν τον τρόπο ζωής των Ρομά.⁶

Γλώσσα και επικοινωνία

Όταν εξετάζουμε τους Ρομά και τις σχέσεις τους με άλλες κοινότητες, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη δύο είδη συχνών φραγμών: φραγμούς που συνδέονται με τη γλώσσα και φραγμούς που συνδέονται με θέματα επικοινωνίας. Ενώ οι πρώτοι αφορούν τη σύνθεση της ομάδας και την πολιτιστική κληρονομιά, οι δεύτεροι συνδέονται κυρίως με τη διαδικασία επικοινωνίας μεταξύ των Ρομά και άλλων πολιτισμών.

Το γεγονός ότι δεν μιλούν όλοι οι Ρομά την ίδια γλώσσα, ή έστω την ίδια διάλεκτο, μπορεί να περιπλέξει τις επαφές μεταξύ δύο διαφορετικών υποομάδων και, ή μεταξύ μιας ομάδας και της υπόλοιπης κοινωνίας. Για παράδειγμα, ένα τμήμα των κοινοτήτων των Ρομά σε όλη την Ευρώπη μιλάει κάποια διάλεκτο της ρομανί (της παραδοσιακής γλώσσας), αν και συνήθως μιλούν επίσης, σε διάφορους βαθμούς, τη γλώσσα των κατοίκων χώρας στην οποία ζουν ή έχουν ζήσει. Μερικές φορές η ρομανί συγχέεται με τη ρουμανική γλώσσα, αν και είναι δύο ξεχωριστές γλώσσες διαφορετικής προέλευσης. Αυτό μπορεί να δυσχεράνει το έργο των ΟΚΤ ή των αστυνομικών σε επίπεδο επικοινωνίας: σε περίπτωση που απαιτείται διερμηνέας, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ποια γλώσσα ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες του ατόμου και εκείνοι που μιλούν ρομανί θα ακούν έναν διερμηνέα που μιλάει την βασική διάλεκτο. Λόγω της πολυπλοκότητας των γλωσσικών και πολιτιστικών ζητημάτων, μπορεί να είναι πιο αποτελεσματικό να χρησιμοποιηθεί, όπου αυτό είναι δυνατό, πολιτισμικός διαμεσολαβητής ή διερμηνέας Ρομά.⁷

⁶ ERIO: http://cloud2.snappages.com/ecc3fa83da15cf423fe3aaa342f545fa355b24f3/Brochure_Holding%20Us%20Back.pdf

Από την άλλη, η διαδικασία επικοινωνίας ανάμεσα στον πολιτισμό των Ρομά και σε άλλους πολιτισμούς μπορεί να είναι ιδιαίτερα δύσκολη όταν πρόκειται για επαγγελματικά ή ειδικά θέματα, όπως νόμοι, κανόνες, πρόσβαση στο σύστημα υγείας, εκπαίδευση ή νομικά έγγραφα. Οι σχετικές πληροφορίες συχνά δίνονται, προφορικά ή γραπτά, σε περίπλοκη γλώσσα, την οποία δεν είναι εύκολο να καταλάβουν άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Επιπλέον, η αστυνομία και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών μπορεί να μην γνωρίζουν πάντα τις πρακτικές και τις παραδόσεις των Ρομά και τις διαδικασίες επικοινωνίας, πράγμα που καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την ομαλή επικοινωνία μεταξύ των δύο ομάδων.⁸

Επέτειοι και γιορτές

- Η 8η Απριλίου είναι η Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά, μια ημέρα ευαισθητοποίησης για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινότητα των Ρομά και εορτασμού της κουλτούρας των Ρομά.
- Υπάρχουν διάφορες θρησκευτικές τελετές και φεστιβάλ μουσικής Ρομά σε πολλές χώρες της Ευρώπης. Για παράδειγμα, στη Γαλλία, το προσκύνημα των Ρομά στη Saintes Maries de la Mer (24 και 25 Μαΐου) είναι πολύ δημοφιλές. Στην Ισπανία υπάρχουν πολλές Παναγίες των Χιτάνων και Καθολικές Αδελφότητες Χιτάνων, με συγκεκριμένες τελετές το Πάσχα ή άλλες ημέρες. Υπάρχουν επίσης το μουσικό φεστιβάλ Khamoro στην Πράγα, φεστιβάλ τζαζ Manouche στη Γαλλία, φεστιβάλ φλαμένκο σε πολλές πόλεις της Ισπανίας και σε κάποιες πόλεις της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας, της Ουγγαρίας, της Σλοβακίας και της Τσεχίας φεστιβάλ μουσικής Ρομά.
- Η 2α Αυγούστου είναι το Ποράιμος⁹ ή Σαμουνταρίπεν, η ημέρα μνήμης για τα θύματα του Ολοκαυτώματος των Ρομά. Η ημέρα εορτάζεται σε κάποιες χώρες, και στους Ευρωπαϊκούς

⁷ <http://www.hse.ie/eng/services/publications/SocialInclusion/InterculturalGuide/Roma/Roma.pdf>

⁸ <http://www.hse.ie/eng/services/publications/SocialInclusion/InterculturalGuide/Roma/Roma.pdf> Practical guide to prevent discrimination against the Roma community for police services. https://gitanos.org/upload/76/24/Guide_Police_services_and_Roma.pdf

⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Porajmos>

- Η 5η Νοεμβρίου είναι η Διεθνής Ημέρα της Γλώσσας ρομανί (ανακηρύχθηκε στο Συνέδριο της IRU (Διεθνής Ένωση της Ρομανί) που πραγματοποιήθηκε στο Ζάγκρεμπ της Κροατίας από τις 3 έως τις 5 Νοεμβρίου 2009).
- Η 16η Μαΐου είναι η Ημέρα Αντίστασης των Ρομανί. Το βράδυ της 16ης Μαΐου 1944, στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς-Μπίρκεναου, φρουροί των Ες-Ες οπλισμένοι με πολυβόλα περικύκλωσαν την περιοχή του στρατοπέδου στην οποία ήταν φυλακισμένοι Ρομά και Σίντι. Σκοπός τους ήταν να συγκεντρώσουν τους περίπου 6.000 κρατούμενους και να τους στείλουν στους θαλάμους αερίων. Αλλά όταν οι φρουροί πλησίασαν στην περιοχή, ήρθαν αντιμέτωποι με την ένοπλη αντίσταση των κρατουμένων. Οι κρατούμενοι είχαν μάθει για την προγραμματισμένη “εκκαθάριση” και είχαν φτιάξει όπλα από λαμαρίνες, ξύλα, σωλήνες, βράχους και οποιαδήποτε άλλα υλικά μπορούσαν να βρουν. Σύμφωνα με επιζώντες και άλλους που ήταν μάρτυρες των γεγονότων, οι κρατούμενοι ανάγκασαν τους φρουρούς να υποχωρήσουν και παρόλο που ορισμένοι από αυτούς πυροβολήθηκαν εκείνο το βράδυ, η πράξη αντίστασης επέτρεψε στους φυλακισμένους Ρομά και Σίντι να αναβάλουν την εκτέλεση για αρκετούς ακόμη μήνες.

Κοινωνία και οικογένεια

Οι παραδοσιακές κοινότητες των Ρομά είναι πατριαρχικές: οι άνδρες έχουν περισσότερη εξουσία αλλά και την τάση να προστατεύουν τις νεαρές γυναίκες. Δεν είναι ασυνήθιστο για έναν άνδρα να μιλάει για λογαριασμό της συζύγου και/ ή της οικογένειάς του. Παρ’ όλα αυτά, έχει σημειωθεί ότι οι γυναίκες μεγάλης ηλικίας μπορεί επίσης να έχουν σημαντικό ρόλο στην οικογένεια,¹⁰

¹⁰ http://www.corepol.eu/findings/Intercultural_Manual_final.pdf

Οι Ρομά δεν επιλέγουν έναν ηγέτη για την κοινότητά τους μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες, αλλά υποστηρίζουν και σέβονται ανθρώπους που έχουν αποδείξει τη σοφία, το θάρρος, τη γνώση και τη στάση τους στη λήψη αποφάσεων. Μερικές φορές, είναι πιθανό να δούμε μια γυναίκα σε ηγετικό ρόλο: όπως οι άνδρες, έτσι και γυναίκες μπορούν να αποτελέσουν αντιπροσωπευτική εικόνα και το σημείο αναφοράς της κοινότητας εάν η οικογένεια / ομάδα έχει παρατηρήσει, εγκρίνει και υποστηρίξει τις γνώσεις τους, την ικανότητά τους να λύνουν προβλήματα και το σταθερό τους ενδιαφέρον για την ευημερία της ομάδας.¹¹ Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η πατριαρχία δεν είναι κάτι που ισχύει ειδικά για τους Ρομά, αλλά για όλες τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Σήμερα πολλοί άνδρες και γυναίκες Ρομά οργανώνονται για την καταπολέμηση της πατριαρχίας και για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών¹².

Οι ηλικιωμένοι είναι σεβαστοί και λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, δεδομένου ότι θεωρούνται ως η κύρια πηγή γνώσης. Επίσης, εκπροσωπούν και μεταδίδουν προφορικά την κουλτούρα και τις παραδόσεις των Ρομά, έχοντας ισχυρή επίδραση στις νεότερες γενιές.¹³ Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ουσιαστικά η πολιτιστική κληρονομιά των Ρομά διατηρείται και αναπτύσσεται κυρίως προφορικά. Μόνο τον 20ο αιώνα άρχισαν συγγραφείς Ρομά να καταγράφουν τη λογοτεχνία και την ιστορία τους, να τις διατηρούν και να τις σταθεροποιούν.

Σε ορισμένες πολύ παραδοσιακές κοινότητες των Ρομά οι γυναίκες ετοιμάζονται για τον γάμο από την παιδική τους ηλικία και θεωρείται ότι αυτές θα είναι υπεύθυνες για να παρέχουν φροντίδα σε περίπτωση ασθένειας. Οι Ρομά παντρεύονται γενικά νέοι, συνήθως ανάμεσα στα 14 και στα 18, και έχουν υψηλά ποσοστά γεννήσεων, αν και αυτό δεν θα μπορούσαμε να πούμε ότι περιγράφει όλες τις κοινότητες των Ρομά σήμερα.

Σε ορισμένες κοινότητες ο γάμος θεωρείται επίσης ορόσημο στη ζωή ενός ατόμου, ένα καθοριστικό βήμα που σηματοδοτεί την είσοδο στην ενηλικίωση και την απόκτηση μιας σταθερής θέσης στην οικογένεια και στη φυλή. Η εκτεταμένη οικογένεια που δημιουργείται με κάθε γάμο, μέσω νέων γεννήσεων και κοινωνικών δεσμών, αντιπροσωπεύει την ευρύτερη οργάνωση της κοινωνίας των Ρομά. Η κοινότητα, ουσιαστικά, είναι δομημένη ως πολλές οικογένειες που συνδέονται μεταξύ τους, οι οποίες μοιράζονται καθημερινές εμπειρίες, ανησυχίες, στόχους και επιθυμίες. Δημιουργούν μια εσωτερική, μικρότερη ταυτότητα που ξεχωρίζει κάθε ομάδα, δημιουργώντας μια ισχυρή αίσθηση οικογενειακής πίστης και καθήκοντος.¹⁴

¹¹ Osservazione.org: <http://www.osservazione.org/dati/mat/9/doc/485.pdf>

¹² Ethel C. Brooks, "The Possibilities of Romani Feminism," Signs: Journal of Women in Culture and Society 38, no. 1 (Φθινόπωρο 2012): 1-11

¹³ http://www.corepol.eu/findings/Intercultural_Manual_final.pdf

¹⁴ <http://www.hse.ie/eng/services/publications/SocialInclusion/InterculturalGuide/Roma/Roma.pdf>

Παραδόσεις και θρησκεία

Η εθνοτική ταυτότητα των Ρομά δεν συνδέεται με κάποια συγκεκριμένη θρησκεία. Αφομοιώνουν μάλλον τη θρησκεία –ή τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της– της χώρας που τους φιλοξενεί, συγκεράζοντάς την με προσωπικούς μύθους, ιστορίες, πεποιθήσεις και ταμπού. Έτσι, είναι πιθανό να συναντήσει κανείς Ρομά οι οποίοι ανήκουν σε διαφορετικό θρήσκευμα (ή σε κανένα). Ωστόσο, υπάρχουν κάποια στοιχεία τα οποία φέρνουν Ρομά διαφορετικών προελεύσεων κοντά, από την στάση τους απέναντι στις γιορτές μέχρι την παρουσία και τον ρόλο της κοινότητας. Κατά τη διάρκεια εορτών και εκδηλώσεων, η οικογένεια παίζει βασικότατο ρόλο και πολύ συχνά οι Ρομά περνούν αυτές τις ημέρες μαζί. Εκτός από τις γιορτές και τις ειδικές εκδηλώσεις, η οικογένεια μαζεύεται και σε περιπτώσεις όπως κηδείες και πένθος. Το πένθος έχει μεγάλη επίδραση στην κοινωνική ζωή των Ρομά, όσον αφορά τον ρουχισμό και στους κανόνες. Παραδοσιακά, οι στενοί συγγενείς φοράνε μαύρα μέχρι και ένα χρόνο μετά τον θάνατο του δικού τους, ενώ οι άντρες δεν ξυρίζονται. Αυτοί οι κοινωνικοί κανόνες ακολουθούνται γενικά ανεξάρτητα από θρησκευτικές πεποιθήσεις, αλλά είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι σήμερα πολλοί Ρομά δεν ακολουθούν αυτούς τους κανόνες.¹⁵

Ανάμεσα στις παραδόσεις που διατηρούν οι Ρομά αναμιγνύοντας τις με τη θρησκεία τους, η φύση έχει σημαντική θέση.

Ορισμένα από τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά¹ των Ρομά είναι τα ακόλουθα:

- Σεβασμός των ηλικιωμένων.
- Μεγάλη αξία της οικογένειας (εκτεταμένη οικογένεια).
- Σεβασμός και τήρηση της προφορικής συμφωνίας ή του προφορικού συμβολαίου.

¹⁵ http://www.corepol.eu/findings/Intercultural_Manual_final.pdf <http://www.hse.ie/eng/services/publications/SocialInclusion/InterculturalGuide/Roma/Roma.pdf>

- Σύνολο κανόνων και πρωτοκόλλων ώστε να επιλύονται τα προβλήματα εσωτερικά.
- Πένθος (συχνά φορούν μαύρα, αποφεύγουν τη μουσική και τις εορταστικές συγκεντρώσεις, κλπ. για κάποιους μήνες).
- Συγκεκριμένοι ρόλοι ανδρών γυναικών ανάλογα με το φύλο (όπως και σε πολλές άλλες πατριαρχικές κοινωνίες).
- Μουσικές παραδόσεις (μεγάλη διαφορά μεταξύ χωρών και περιοχών). Δεν υπάρχει μία ενιαία «Μουσική Ρομά» αλλά διαφορετικά μουσικά στυλ διαφορετικών περιοχών, χωρών, κλπ.
- Αλληλεγγύη και φιλοξενία.
- Η γλώσσα ρομανί (υπάρχουν πολλοί Ρομά που δεν μιλάνε ρομανί, για παράδειγμα στην Ισπανία και την Πορτογαλία, αλλά αισθάνονται επίσης Ρομά).
- Η αξία της ελευθερίας.
- Προφορικές παραδόσεις (ιστορίες, θρύλοι).

Αντιαθιγγανισμός (εχθρότητα, μίσος, στερεότυπα και προκατάληψη)

Για να κατανοήσουμε την τρέχουσα κατάσταση των Ρομά στην Ευρώπη είναι σημαντικό να γνωρίσουμε τις διακρίσεις και την εχθρότητα που έχουν αντιμετωπίσει οι Ρομά ανά τους αιώνες σε όλες τις χώρες της Ευρώπης.

Ο Markus End ορίζει τον «αντιαθιγγανισμό» ως εξής:

- «Μια ομογενοποιητική, ουσιοκρατική αντίληψη και περιγραφή ορισμένων ομάδων υπό το στίγμα του «Γύφτου» ή άλλων σχετικών όρων,
- η απόδοση συγκεκριμένων αποκλινόντων χαρακτηριστικών στους στιγματισμένους,
- καθώς και κοινωνικές δομές που υποστηρίζουν τις διακρίσεις και τις βίαιες πρακτικές που αναδύονται από αυτό το υπόβαθρο»¹

Το έγγραφο αναφοράς της Συμμαχίας κατά του αντιαθιγγανισμού παρέχει αυτόν τον ορισμό:

«Ο αντιαθιγγανισμός είναι ο ειδικός ρατσισμός κατά των Ρομά, των Σίντι, των Ταξιδευτών και άλλων που έχουν στιγματιστεί ως «γύφτοι» στη δημόσια φαντασία. Αν και ο όρος γνωρίζει όλο και μεγαλύτερη θεσμική αναγνώριση, δεν υπάρχει μέχρι στιγμής κοινή αντίληψη της φύσης και των επιπτώσεών του. Ο αντιαθιγγανισμός χρησιμοποιείται συχνά με τη στενή έννοια για να υποδείξει στάσεις κατά των Ρομά, τη διατύπωση αρνητικών στερεοτύπων στη δημόσια σφαίρα ή ρητορική μίσους. Ωστόσο, ο αντιαθιγγανισμός δημιουργεί ένα ευρύτερο φάσμα διατυπώσεων και πρακτικών διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων πολλών έμμεσων ή κρυμμένων εκδηλώσεων. Ο αντιαθιγγανισμός δεν αφορά μόνο αυτό που λέγεται, αλλά επίσης και αυτό που γίνεται, καθώς και αυτό που δεν γίνεται. Για να αναγνωριστούν πλήρως οι επιπτώσεις του, είναι ζωτικής σημασίας η πιο ακριβής κατανόησή του.»¹

Οι Ρομά αντιμετωπίζουν ακόμα και σήμερα διακρίσεις, αποκλεισμούς και επιθέσεις. Συχνά περιθωριοποιούνται από την κύρια κοινωνία φιλοξενίας λόγω διαφόρων προκαταλήψεων και παρερμηνειών για τον πολιτισμό, την ταυτότητα και τον τρόπο ζωής τους. Υπάρχουν συχνές προκαταλήψεις που απεικονίζουν τους Ρομά με διάφορους τρόπους. Δύο από τους πιο διαδεδομένους είναι από τη μία η εικόνα η ρομαντική και από την άλλη εκείνη της παρανομίας. Οι Ρομά παρουσιάζονται από κλέφτες ως ταλαντούχοι καλλιτεχνικοί άνθρωποι,¹⁶ φάσμα που ενισχύει το στερεότυπο των Ρομά ως εγκληματιών και ψευτών, που ζουν «ελεύθεροι» χωρίς κοινωνικούς περιορισμούς. Αυτή η εικόνα εξακολουθεί να χρησιμοποιείται και να στερεί νομιμότητα από μειονοτικές ομάδες, ιδιαίτερα από τους Ρομά, επηρεάζοντας αρνητικά τις προσπάθειές τους να ενταχθούν στην κοινωνία και να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο τους αντιλαμβάνεται η κοινωνία¹⁷.

This representation continues to be misused to delegitimize minority groups, especially Roma, negatively impacting their efforts to fit into society and change their social perception¹⁷.

Μια έρευνα του 2012 που διεξήχθη σε έντεκα χώρες της ΕΕ με μεγάλο πληθυσμό Ρομά έδειξε ότι η ποιότητα ζωής, η απασχόληση, η εκπαίδευση, η στέγαση και η κατάσταση υγείας των Ρομά δεν είναι ικανοποιητικές¹⁸. Κατά μέσο όρο, βρίσκονται σε χειρότερη κατάσταση από τους μη Ρομά που ζουν στις ίδιες περιοχές. Η έκθεση επισημαίνει επίσης ότι οι Ρομά εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις και ότι δεν γνωρίζουν επαρκώς τα δικαιώματα που τους εγγυάται η νομοθεσία της ΕΕ.

Η έρευνα παρέχει επίσης στοιχεία για τις σχέσεις Ρομά και αστυνομίας όσον αφορά τις διακρίσεις:

- Μεταξύ του 65% και του 100% των Ρομά, ανάλογα με τη χώρα στην οποία έγινε η έρευνα, δεν κατήγγειλαν προσωπικές εμπειρίες θυματοποίησης στην αστυνομία.
- Ο κύριος λόγος που έδωσαν οι Ρομά ήταν ότι δεν πίστευαν ότι η αστυνομία θα μπορούσε να κάνει κάτι γι' αυτό.

¹⁶ Villano, Fontanella et alii, 2017. «Στερεότυπα για τους Ρομά στην Ιταλία: Μοντέλα IRT για τη μέτρηση αμφίθυμης προκατάληψης»<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0147176716301286>

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Fra: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/situation-roma-11-eu-member-states-survey-results-glance>

- Κατά μέσο όρο, 1 στους 3 ερωτηθέντες Ρομά δήλωσαν ότι τους τελευταίους 12 μήνες τους είχε σταματήσει η αστυνομία για έλεγχο, και οι μισοί από αυτούς δήλωσαν ότι πίστευαν ότι αυτό συνέβη επειδή ήταν Ρομά.
- Κατά μέσο όρο, σε μία περίοδο 12 μηνών η αστυνομία τους σταμάτησε για έλεγχο 4 φορές.
- Κατά μέσο όρο, ένας στους τέσσερις ερωτηθέντες Ρομά τους οποίους είχαν σταματήσει σε τελωνειακούς ή συνοριακούς ελέγχους τους τελευταίους 12 μήνες όταν επέστρεφαν στη χώρα τους πίστευαν ότι τους είχαν σταματήσει ειδικά επειδή ήταν Ρομά¹⁹.

Μία πιο πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA, 2018) καταλήγει ότι *«Παρά φιλόδοξες πρωτοβουλίες, η κατάσταση των Ρομά στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματά τους παραμένει βαθιά προβληματική. Το επίμονο φαινόμενο του αντιαθιγγανισμού έχει αποδείξει ότι αποτελεί φραγμό στις προσπάθειες βελτίωσης των ευκαιριών και του επιπέδου ζωής των Ρομά. Πολλοί συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν διακρίσεις, παρενόχληση και έγκλημα μίσους λόγω της εθνοτικής τους προέλευσης. Ως αποτέλεσμα, σημαντικά τμήματα του πληθυσμού των Ρομά παλεύουν απέναντι σε διακρίσεις –σπίτια χωρίς τρεχούμενο νερό ή ηλεκτρικό, απουσία ασφάλειας ζωής, ή ακόμα και πείνα– που δεν θα μπορούσε κάποιος να πιστέψει ότι υπάρχουν ακόμα στην ΕΕ.»*

Τα στερεότυπα δεν επηρεάζουν απλά τη σχέση των Ρομά με το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας, αλλά και τις σχέσεις τους με υποομάδες της κοινότητας Ρομά. Αυτή η προκατάληψη στο εσωτερικό της ομάδας μπορεί να οφείλεται σε κακές συνθήκες ζωής, στην ανεργία και τη φτώχεια ή σε πολιτιστικές και ιστορικές διαφορές και μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις μεταξύ γειτόνων ή σε οικιακή βία²⁰. Επιπλέον, κάποιιοι μπορεί να μην δέχονται τη γενική ταυτότητα «Ρομά» και να αποστασιοποιούνται από αυτήν, χρησιμοποιώντας την ονομασία της υποομάδας τους, υπογραμμίζοντας το ότι ανήκουν σε μία συγκεκριμένη πολιτιστική κατηγορία και όχι σε μία γενική ομάδα και ορισμό²¹.

¹⁹ Sáez, Gimenez, (2014). Practical Guide for Police Services to Prevent discrimination against the Roma Communities, Net-Kard Project. https://gitanos.org/upload/76/24/Guide_Police_services_and_Roma.pdf

²⁰ http://corepol.eu/project/final-conference/Police-and-Roma-in-Hungary_Andrea-Kozary.pdf

²¹ Osservazione: <http://www.osservazione.org/dati/mat/9/doc/485.pdf>

Η πιο ακραία έκφραση αντιαθιγγανισμού εκδηλώθηκε υπό το ναζιστικό καθεστώς. Υπό τον Αδόλφο Χίτλερ, στις 26 Νοεμβρίου 1935, εκδόθηκε ένα συμπληρωματικό διάταγμα στους νόμους της Νυρεμβέργης που συμπεριελάμβανε τους Γύφτους στους «εχθρούς του φυλετικού κράτους», τοποθετώντας τους έτσι στην ίδια κατηγορία με τους Εβραίους. Έτσι, από ορισμένες απόψεις η μοίρα των Ρομά στην Ευρώπη ήταν παράλληλη με αυτή των Εβραίων του Ολοκαυτώματος. Οι ιστορικοί υπολογίζουν ότι οι ναζί και οι συνεργάτες του σκότωσαν μεταξύ 500.000 και 1,5 εκατομμυρίου Ρομά. Ο Ian Hancock²² ανεβάζει τον αριθμό των νεκρών στο 1,5 εκατομμύριο. Το ολοκαύτωμα των Ρομά ονομάζεται Ποράιμος ή Σαμουνταρίπεν. Η Ημέρα Μνήμης του Ποράιμος είναι η 2 Αυγούστου.

Σε πολλές περιοχές της Ευρώπης, οι Ρομά οδηγήθηκαν στη δουλεία, πρακτική που στη Ρουμανία και αλλού συνεχίστηκε μέχρι τον 19ο αιώνα. Επίσης κατά τον Μεσαίωνα, οι Ρομά στην Αγγλία, την Ελβετία και τη Δανία καταδικάζοντο σε θάνατο. Αυτό αργότερα εξελίχτηκε σε οργανωμένους διωγμούς. Πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων η Γερμανία, η Πολωνία και η Ιταλία, διέταξαν απελάσεις Ρομά. Μετά τον πόλεμο, οι Ρομά συνέχισαν να υφίστανται διακρίσεις και καταπίεση, ειδικά στη Σοβιετική Ένωση. Ανάμεσα στις δεκαετίες του 1970 και του 1990, η Τσεχία και η Σλοβακία στείρωσαν 90.000 γυναίκες Ρομά παρά τη θέλησή τους.

Όλες αυτές οι μορφές αντιαθιγγανισμού, του παρελθόντος και του παρόντος, (δουλεία, εξώσεις, εγκλήματα μίσους, στερεότυπα, διακρίσεις, σχολικός διαχωρισμός, εχθρότητα, διακριτική αντιμετώπιση ατόμων από την αστυνομία βάσει εθνοτικής καταγωγής, ρητορική μίσους, αστικός διαχωρισμός, βία, ολοκαύτωμα, στείρωση γυναικών Ρομά, κλπ.) έχουν αφήσει βαθύ σημάδι στη ζωή και στα συναισθήματα πολλών Ρομά σε όλη την Ευρώπη, και αποτελούν κρίσιμα εμπόδια στην κοινωνική τους ένταξη. Αυτή η μακρά ιστορία εχθρότητας και διώξεων είναι επίσης σημαντική για να κατανοήσουμε την έλλειψη εμπιστοσύνης πολλών Ρομά προς την αστυνομία.

²² Hancock, Ian (2005), "True Romanies and the Holocaust: A Re-evaluation and an overview", *The Historiography of the Holocaust*, Palgrave Macmillan, pp. 383–396

Βασικές αρχές των συνεντεύξεων

Όταν κάνετε μία συνέντευξη για να αξιολογήσετε ένα έγκλημα και να πάρετε την κατάθεση του θύματος, μπορεί να είναι χρήσιμο να ακολουθήσετε κάποιες από τις παρακάτω συμβουλές. Μπορεί να σας βοηθήσουν να προσφέρετε υποστηρικτικές, ευαίσθητες, υπηρεσίες και να συλλέξετε περισσότερες πληροφορίες.

🕒 **Αντικειμενικότητα**

- 🕒 Μείνετε όσο πιο κοντά στα γεγονότα γίνεται (αποφύγετε να βασίζετε πληροφορίες σε αντιλήψεις).
- 🕒 Επιλέξτε έναν ουδέτερο χώρο για τη συνέντευξη.

🕒 **Εχεμύθεια**

- 🕒 Προτείνετε να αποκρύψετε τα ονόματα και ορισμένες πληροφορίες.
- 🕒 Ζητήστε τη συναίνεση του ατόμου για να χρησιμοποιήσετε τις πληροφορίες, ηχογραφήσεις, κλπ.

🕒 **Σεβαστείτε τα άτομα από τα οποία παίρνετε συνέντευξη (ειδικά αν πρόκειται για θύματα)**

- 🕒 Να έχετε συναίσθηση του τραύματός τους.
- 🕒 Σεβαστείτε την προσωπική τους ζωή, υποσχεθείτε τους εχεμύθεια και τη δυνατότητα να αποκρύψουν/ αλλάξουν την ταυτότητά τους για να προστατέψουν την ιδιωτικότητά τους.
- 🕒 Προτείνετε διαλείμματα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.

🕒 **Περισσότερες συμβουλές:**

- 🕒 Να είστε σαφείς ως προς τους στόχους σας και να τους δηλώσετε με σαφήνεια στο άτομο από το οποίο παίρνετε συνέντευξη.

- Προετοιμάστε διαφόρους τύπους ερωτήσεων (ερωτήσεις για το ιστορικό, ερωτήσεις ανοιχτών απαντήσεων, ειδικές ερωτήσεις).
- Διαθέστε επαρκή χρόνο στη συνέντευξη.
- Δημιουργείστε ένα ασφαλές περιβάλλον για το άτομο από το οποίο παίρνετε συνέντευξη – εξηγήστε ότι η συνέντευξη μπορεί να σταματήσει ανά πάσα στιγμή, και ότι μπορούν να μην απαντήσουν κάποια ερώτηση εάν δεν το επιθυμούν.

🕒 **Γενικές παρατηρήσεις που θα πρέπει να κάνετε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης:**

- Παρατηρήστε πώς συμπεριφέρεται το άτομο από το οποίο παίρνετε συνέντευξη:
- Σημάδια νευρικότητας (π.χ. τόνος φωνής, οπτική επαφή, γλώσσα σώματος, κλπ.).
- Συναισθήματα/ δάκρυα.
- Αντίδραση σε ερωτήσεις (δισταγμός, δυσκολία κατανόησης, κλπ.).
- Να έχετε συναίσθηση του πλαισίου της συνέντευξης:
Ποιοι είναι παρόντες στη συνέντευξη;
- Νιώθει το άτομο από το οποίο παίρνετε συνέντευξη άνετα με όλους όσους είναι παρόντες;

🕒 **Δώστε προσοχή σε ορισμένες ειδικές λέξεις (προσβλητικές εκφράσεις, βρισιές, υποτιμητικές εκφράσεις κατά των Ρομά).**

Αν κατά τη διάρκεια επίθεσης ή εγκλήματος κατά Ρομά, ο δράστης χρησιμοποίησε μειωτικές εκφράσεις (λέξεις που απανθρωποποιούν τους Ρομά, συγκρίνοντάς τους με σκυλιά, αρουραίους, ζώα, κλπ.), «βρωμόγυφτοι», «τσιγγάνοι», κλπ., είναι σημαντικό ο αστυνομικός να τις καταγράψει στην αναφορά του, καθώς αποτελούν βασικά στοιχεία που θα επιτρέψουν στον εισαγγελέα να εκτιμήσει αν πρόκειται για έγκλημα μίσους, και στον δικαστή να λάβει απόφαση για την ρατσιστική προκατάληψη του εγκλήματος.

Σε περίπτωση αμφιβολιών, η αστυνομία μπορεί να επικοινωνήσει με οργανώσεις Ρομά και να ζητήσει προτάσεις ή πληροφορίες, αλλά επίσης και να μιλήσει σε ένα «σεβαστό πρόσωπο», συνήθως ηλικιωμένο άντρα ή γυναίκα που έχουν το σεβασμό της κοινότητας και μπορούν να εξηγήσουν το ευρύτερο πλαίσιο του προβλήματος, να βοηθήσουν την αστυνομία να έχει πρόσβαση σε χώρους αλλά και να διευκολύνουν την επικοινωνία¹.

Καλές πρακτικές και συμβουλές κατά των στερεοτύπων και της προκατάληψης

Υπό το φως όσων έχουμε δει μέχρι στιγμής, υπάρχουν κάποιες χρήσιμες συμβουλές που μπορεί να έχετε υπόψη σας όταν έχετε επαφές με Ρομά, ιδιαίτερα όταν τους υποστηρίζετε και τους βοηθάτε σε περιπτώσεις εγκλημάτων μίσους:

- ❶ Σε περίπτωση ελέγχων ταυτότητας, ορισμένοι Ρομά μπορεί να προτιμούν να συνδιαλέγονται με άτομο του ιδίου φύλου, ειδικά οι γυναίκες.²³
- ❷ Βεβαιωθείτε ότι το θύμα και οι συγγενείς του γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και τις σχετικές διαδικασίες. Εξηγήστε σε γλώσσα βατή και αποφύγετε τις σύνθετες εκφράσεις.
- ❸ Σεβαστείτε τους κοινωνικούς ρόλους της οικογένειας/κοινωνίας και βεβαιωθείτε ότι η ομάδα αισθάνεται άνετα και γνωρίζει τις διάφορες διαδικασίες.
- ❹ Αποφύγετε να κρίνετε τους Ρομά βάσει στερεοτύπων τα οποία διαιωνίζονται από τα ΜΜΕ ή την κοινωνία: Βοηθήστε και υποστηρίξτε τα θύματα με ανοικτό μυαλό και ρωτήστε τα ευθέως για διευκρινίσεις ή αν έχετε απορίες για κάτι.
- ❺ Αν το θύμα/ ομάδα Ρομά δεν μιλάει τη γλώσσα της χώρας φιλοξενίας, φροντίστε να υπάρχει μεταφραστής.
- ❻ Αποφύγετε την πατερναλιστική συμπεριφορά και μην είστε υπερβολικά προστατευτικοί: μπορεί να τους κάνει να κλειστούν ακόμα περισσότερο και η κοινότητα Ρομά να κρατηθεί σε απόσταση.²⁴
- ❼ Χρησιμοποιείτε και διαδώστε καλά παραδείγματα ένταξης Ρομά ώστε να καταπολεμηθούν οι αρνητικές αντιλήψεις που παραμένουν ακόμα στην κοινωνία απέναντι σε αυτές τις κοινότητες.

²³ <http://www.hse.ie/eng/services/publications/SocialInclusion/InterculturalGuide/Roma/Roma.pdf>

²⁴ Sáez, Gimenez, (2014). Practical Guide for NGOs to Prevent discrimination against the Roma Communities, Net- Kard Project. https://gitanos.org/upload/76/24/Guide_Police_services_and_Roma.pdf

- Τονίστε την ανάγκη προώθησης της κατάρτισης σε θέματα που αφορούν διακρίσεις, αλλά και της πολιτιστικής ευαισθητοποίησης ανάμεσα σε άτομα που εργάζονται σε ΜΚΟ. Οι ΜΚΟ μπορούν επίσης να εκπαιδεύσουν και άλλους επαγγελματίες σε αυτά τα θέματα.
- Ενθαρρύνετε την επαγγελματική κατάρτιση διαμεσολαβητών Ρομά και την αναγνώριση της διαμεσολάβησης ως επάγγελμα. Οι διαμεσολαβητές Ρομά παίζουν κεντρικό ρόλο στη διευκόλυνση της δουλειάς που γίνεται ανάμεσα σε κοινότητες Ρομά και ΜΚΟ, και μέσα από τη δουλειά τους μπορούν να καταρρίψουν τα στερεότυπα που έχουν και οι δύο ομάδες.
- Δουλέψτε απ' ευθείας με κοινότητες Ρομά για να αντιμετωπίσετε προβληματικές πρακτικές, όπου αυτές υπάρχουν, π.χ. ανεπαρκής προετοιμασία στο σχολείο, αλλά και πληροφόρηση για τα δικαιώματα, τα καθήκοντα και τις διαδικασίες υποβολής καταγγελιών σε περιπτώσεις διακρίσεων.
- Είναι σημαντικό η αστυνομία να αποταθεί σε μεγάλο εύρος ομάδων Ρομά για να εντοπίσει εκείνους που είναι πιο ανοικτοί στη συνεργασία. Η βοήθεια της κοινωνίας των πολιτών μπορεί να είναι πολύ χρήσιμη για να εντοπιστούν αυτές οι ομάδες αλλά να ενδυναμωθούν ώστε να δεσμευτούν μακροπρόθεσμα.
- Η δέσμευση στην αλλαγή μπορεί να εκφραστεί πρακτικά με τη δημιουργία και διατήρηση μακροπρόθεσμων συνεργασιών αστυνομίας και κοινοτήτων Ρομά και με τη ανταλλαγή επιτυχών παραδειγμάτων πρωτοβουλιών που βασίζονται στη συνεργασία σε άλλες πόλεις, περιοχές ή χώρες της ΕΕ.
- Αξιολογήστε την απόσταση ανάμεσα στα διεθνή αστυνομικά πρότυπα και τις υφιστάμενες εθνικές πρακτικές σε συνεννόηση με τις εθνικές αστυνομικές δυνάμεις, ΜΚΟ και εκπροσώπους οργανώσεων Ρομά.
- Εκπονήστε, όπου ενδείκνυται και σε στενή συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ Ρομά, έγγραφα πολιτικής, κώδικες δεοντολογίας, πρακτικά εγχειρίδια και προγράμματα κατάρτισης.
- Ενθαρρύνετε τους Ρομά να εργάζονται σε θεσμούς επιβολής του νόμου ως βιώσιμο μέσο προώθησης της ανεκτικότητας και της πολυμορφίας.

- Θα πρέπει να δίνεται στους υπεύθυνους για την επιβολή του νόμου πρακτική εκπαίδευση ώστε να αποφεύγονται πράξεις με φυλετικά κίνητρα από την ίδια την αστυνομία ενώ θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για να προλαμβάνονται και να δίνονται χωρίς καθυστέρηση τέτοιες πράξεις προκειμένου να διασφαλιστεί η ασφάλεια και η προστασία των Ρομά μακροπρόθεσμα.
- Οι αστυνομικοί πρέπει να μάθουν για τον άμεσο και έμμεσο ρατσισμό και τον αντιαθιγγανισμό κατά τη διάρκεια της γενικής εκπαίδευσής τους.
- Να εκπαιδευτεί η αστυνομία στην διακριτική αντιμετώπιση ατόμων βάσει εθνοτικής καταγωγής και στην χρήση του προτύπου εύλογης υποψίας, αλλά και στην ιστορία των Ρομά και τον αντιαθιγγανισμό.
- Διασφαλίστε ότι η αστυνομία επικοινωνεί με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το ευρύ κοινό με τρόπο που δεν διαιωνίζει την εχθρότητα ή την προκατάληψη απέναντι στα μέλη μειονοτικών ομάδων.

- Στρατολογήστε και εκπαιδεύστε επαρκή αριθμό διαμεσολαβητών, ιδίως από τον πληθυσμό των Ρομά, προκειμένου να υπάρχει διασύνδεση ανάμεσα στους Ρομά και την αστυνομία.
- Δώστε ιδιαίτερη προσοχή στις πολλαπλές διακρίσεις, στις διατομεακές διακρίσεις και στην κατάσταση των γυναικών Ρομά, οι οποίες συχνά αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις, επειδή είναι και γυναίκες και Ρομά.

Σύσταση αριθ. 13 της ECRI για την καταπολέμηση του αντιαθιγγανισμού

Η Σύσταση αριθ. 13 της ECRI για την καταπολέμηση του αντιαθιγγανισμού παρέχει χρήσιμες οδηγίες για την αστυνόμευση και τους Ρομά.

Προτείνει την καταπολέμηση της φυλετικής βίας και των εγκλημάτων κατά Ρομά, και ως εκ τούτου:

- να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην εφαρμογή της Γενικής Σύστασης Πολιτικής αριθ. 11 της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων κατά την αστυνόμευση, ιδιαίτερα στο Κεφάλαιο III της Σύστασης που αναφέρεται στον ρόλο της αστυνομίας στην καταπολέμηση ρατσιστικών αδικημάτων και την διερεύνηση ρατσιστικών περιστατικών,
- να δημιουργηθεί ολοκληρωμένο σύστημα καταγραφής βίας κατά των Ρομά,
- να ληφθούν τα αναγκαία βήματα ώστε να ενθαρρύνονται Ρομά που έχουν υπάρξει θύματα ρατσιστικής βίας και ρατσιστικών εγκλημάτων να υποβάλουν καταγγελίες, συγκεκριμένα ενημερώνοντάς τους για την ύπαρξη των κατάλληλων φορέων και βεβαιώνοντάς τους ότι εάν χρειαστεί θα λάβουν την απαραίτητη βοήθεια,
- να λάβει η αστυνομία, οι διωκτικές αρχές και οι δικαστές ειδική κατάρτιση σχετικά με τη νομοθεσία που προβλέπει την τιμωρία των ρατσιστικών εγκλημάτων και την εφαρμογή της σε περιπτώσεις θυμάτων Ρομά,
- να διασφαλιστεί ότι οι αστυνομία και οι διωκτικές αρχές διενεργούν την αναγκαία διερεύνηση ρατσιστικών εγκλημάτων και πράξεων βίας κατά των Ρομά ώστε οι ένοχοι να μην μένουν ατιμώρητοι,

Προτείνει επίσης την καταπολέμηση εκδηλώσεων αντιαθιγγανισμού που πιθανώς να προέρχονται από την αστυνομία, και ως εκ τούτου:

- να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην εφαρμογή της Γενικής Σύστασης Πολιτικής αριθ. 11 της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων κατά την αστυνόμευση¹,
- να ενθαρρύνονται Ρομά που έχουν υπάρξει θύμα ανάρμοστης συμπεριφοράς από την αστυνομία να υποβάλουν καταγγελίες, προσφέροντάς τους την απαραίτητη υποστήριξη,
- να διασφαλιστεί η διερεύνηση ισχυρισμών κακομεταχείρισης Ρομά από την αστυνομία, και η δίωξη και τιμωρία των ενόχων,
- να εκπαιδευτεί η αστυνομία σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ιδιαίτερα ώστε να βελτιωθούν οι σχέσεις με τις κοινότητες Ρομά,
- να ευαισθητοποιηθεί η αστυνομία για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά και να τους δοθεί εκπαίδευση για τα προβλήματα που επηρεάζουν τους Ρομά, ειδικά βίαια και ρατσιστικά εγκλήματα, ώστε να βελτιωθεί η πρόληψη και η καταπολέμηση τέτοιων φαινομένων,
- να ληφθούν μέτρα για την προώθηση της πρόσληψης Ρομά στην αστυνομία πραγματοποιώντας για αυτό τον σκοπό καμπάνιες πληροφόρησης στις κοινότητες των Ρομά,
- να διασφαλιστεί ότι εντός της αστυνομίας οι Ρομά έχουν ίσες ευκαιρίες εξέλιξης,
- να προσληφθεί και να εκπαιδευτεί επαρκής αριθμός διαμεσολαβητών, ιδίως από τον πληθυσμό των Ρομά, προκειμένου να υπάρχει διασύνδεση ανάμεσα στους Ρομά και την αστυνομία,
- να διασφαλιστεί, σύμφωνα με την παράγραφο 10 της Γενικής Σύστασης Πολιτικής αριθ. 11 της ECRI, η δημιουργία ανεξαρτήτου σώματος για τη διερεύνηση καταγγελιών κατά της αστυνομίας, ιδιαίτερα από Ρομά.¹

Βιβλιογραφία για τον αντιαθιγγανισμό, το ολοκαύτωμα των Ρομά και τον πολιτισμό των Ρομά:

Νομολογία Νομολογία αντιαθιγγανισμού ΕΔΑΔ (ECHR) (συμπεριλαμβανομένων βίας και παρενόχλησης Ρομά από την αστυνομία). [PDF εδώ.](#)

- Agafin, Timofey et al. "When Stereotype Meets Prejudice: Antiziganism in European Societies", Ed. Ibidem, 2015.
- Carrera, I. Rostas & L. Vosyliūtė, Combating Institutional Anti-Gypsyism: Responses and promising practices in the EU and selected Member States, CEPS, 2017. (CEPS, 2017) Περισσότερες πληροφορίες [εδώ.](#)
- Cortés, Ismael, "Antigypsyism as Ambivalence: Fascination and Fear Towards the Spanish Gitanos in the Post-Civil War Period (1939-1959)". Περισσότερες πληροφορίες [εδώ.](#)
- Συμβούλιο της Ευρώπης, "Human Rights of Roma and Travellers in Europe", 2012. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ.](#)
- Συμβούλιο της Ευρώπης, "Mirrors- Manual on combating antigypsyism through human rights education", 2014. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ.](#)
- Coxhear, John, "The Last Bastion of Racism? Gypsies, Travellers and Policing". Trentham Books, 2007. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ.](#)

- End, Markus, "Antigypsyism in the German Public Sphere", Documentation and Cultural Centre of the German Sinti and Roma, 2015. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- Hancock, Ian, "The pariah syndrome, Karoma", 1987. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- Kyuchukov, H. "New faces of antigypsyism in modern Europe". 2012. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- Van Baar, Huub: Europe's Romaphobia. 2011. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- Lee, Ronald, "The Attempted Genocide and Ethnocide of the Roma", in the book "Speaking My Truth: Reflections on Reconciliation and Residential School", AHF, eds. Shelagh Rogers, Mike DeGagné, Jonathan Dewar, Glen Lowry, 2013. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- McGarry, Aidan, "Romaphobia, the last acceptable form of racism". The University of Chicago Press Book, 2017.
- Nicolae, Valeriu, "Towards a definition of anti-gypsyism". Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- Picker, Giovanni, "Racial Cities. Governance and the Segregation of Romani People in Urban Europe". Routledge 2017. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- Stewart, Michael, "The Gypsy 'Menace'. Populism and the New Anti-Gypsy Politics". Hurst Publishers, 2012. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- The Greens EFA. "Countering Antigypsyism in Europe". 2017. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- Ullenhag, Erik, "The Dark Unknown History. Violations of Humans Rights of Roma in Sweden during the 20th Century". Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).

On Porrajmos, Samudaripen, Roma Holocaust:

- 🕒 Council of Europe, "Right to Remember A Handbook for Education with Young People on the Roma Genocide", 2014. Περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#).
- 🕒 Lewy, Günther. "The Nazi persecution of the gypsies". Cambridge, The University Press, 2000.
- 🕒 Weiss-Wendt, Anton (editor). "The nazi genocide of the Roma". Berghahn. 2015.

Για τον πολιτισμό των Ρομά:

- 🕒 Fraser, Angus, "The Gypsies", Blackwell, 1992.
- 🕒 Hancock, Ian, "We are the Romani people", University Of Hertfordshire Press, 2002.

FACING ALL THE FACTS

Lead partner

Full partners

Associate partners

Funders

Facing all the Facts is co-funded by the RIGHTS, EQUALITY AND CITIZENSHIP PROGRAMME (2014-2020) of the European Union

Notes

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Notes

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Notes

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Notes

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

FACING
ALL THE
FACTS